https://doi.org/10.59295/stctce2025.17 CZU: 342.53(4)

INDEPENDENȚA JUSTIȚIEI – ASPIRAȚIE INVARIABILĂ A CONSTITUȚIONALISMULUI EUROPEAN

THE INDEPENDENCE OF JUSTICE – AN INVARIABLE ASPIRATION OF EUROPEAN CONSTITUTIONALISM

Cristina POPOVICI,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID ID: 0009-0007-1795-1258, e-mail: cristina.popovici@usm.md

Abstract. European constitutionalism aims to energize European societies by serving as a means of regulating social and political relations of paramount importance, leading to the continuous development of the principles of the rule of law and the establishment of a system of checks and balances.

In this context, justice represents one of the fundamental ways of ensuring and safeguarding respect for citizens' rights and freedoms without any discrimination. It is carried out solely in the name of the law and exclusively by judicial authorities. Any judicial activity must be grounded in the fundamental principles of the organization and functioning of justice, designed to ensure the unity and efficiency of the act of justice. The goal is the realization of legitimate human rights and freedoms.

Keywords: *constitutionalism, European constitutionalism, rule of law, supremacy of the constitution, separation of powers, justice, judiciary authority.*

După cum cunoaștem în ultimii ani, științei dreptului constituțional i se încredințează misiunea de a explica și soluționa problemele legate de realizarea în practică a ideilor constituționalismului. Deși Constituția Republicii Moldova din 1994 a pus temelia unui sistem constituțional modern, a unui regim politic democratic, doctrinarii de avertizează că ar fi prematur să vorbim despre „un program integru de perfecționare a normelor de drept, de combatere a nihilismului juridic" [1, p.142].

După cum cunoaștem în literatura de specialitate constituționalismul este evaluat drept o valoare prioritară în contextul dezvoltării unui stat de drept, democratic. Totodată, trebuie să accentuăm că în calitate de veritabil stat de drept poate fi recunoscut doar statul în cadrul căruia a avut loc o modernizare complexă în contextul unei reforme cuprinzătoare a sistemului politic și a celui economic, în urma căreia sunt așteptate schimbări radicale în sfera socială și vor fi instituite noi valori și standarde în cultură, spiritualitate și moralitate.

În calitate de pilon pentru stat va servi societatea civilă matură, reprezentată de toate instituțiile relevante, iar însuși statul funcţionând în conformitate cu principiile fundamentale ale constituţionalismului și democraţiei, respectarea și protecţia drepturilor și libertăţilor fundamentale ale omului și cetățeanului rămânând a fi prioritatea inerentă [2, p.79].

În ceea ce privește practica constituționalismului, ne asociem opiniilor potrivit cărora aceasta are un caracter individual specifi fi stat în parte, statul asumându-și dezvoltarea dispozițiilor constituționale în conținutul actelor normative naționale, aplicarea dispozițiilor constituționale în activitatea autorităților publice, respectarea și dezvoltarea principiilor constituționale. Conform opiniei academicianului Ion Guceac, fenomenul constituționalismului s-a extins dincolo de frontierele statului, fi infl de mișcarea ce se manifestă la nivel regional, având drept scop adoptarea unor statute, și de mișcarea ce se manifestă la nivel european care are drept scop o colaborare vastă și o realizare cât mai efi a principiilor implementate [3, pp.193-194].

În același timp trebuie să luăm în calcul și lipsa unui standard relativ general acceptat de constituționalism, la etapa contemporană fiind lipsă o „accepțiune universală", privitor la „valorile, principiile și instituțiile care se pot grupa sub umbrela acestuia..." [4].

Unul dintre cel mai esențial principiu al statului de drept este separarea puterilor în stat care se regăsește în mod expres sau implicit în conținutul a aproape tuturor constituțiilor din momentul de față, care presupune echilibru și colaborarea dintre cele trei puteri. Evoluția politică și juridică din ultimele decenii constituie considerabile provocări teoretice și practice în realizarea eficientă a acestui principiu, punând serioase probleme sub aspectul actualizării și al adaptării mecanismelor sale la realitatea în permanentă schimbare [5, p.92].

Important în organizarea statală este independența autorităților statale, care nu poate fi totală dar trebuie să fie foarte vastă bazată pe principiul colaborării și principiul loialității constituționale, astfel statul este responsabil să asigure și să creeze mijloace relevante pentru a permite celor trei puteri să își îndeplinească în mod corespunzător funcțiile care sunt consacrată în constituție și celelalte reglementări normative naționale și internaționale. Un aspect nu mai puțin important este că toate instituțiile de stat sunt obligate să respecte și să asigure independența puterii judecătorești.

Potrivit Curții Constituționale a Republicii Moldova, justiția este una din formele fundamentale de realizare şi asigurare a respectării fără nici o discriminare a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, care se înfăptuieşte numai în numele legii şi numai de către instanţele judecătoreşti. Orice activitate

jurisdicțională trebuie să se întemeieze pe principii fundamentale de organizare și funcționare a justiției, menite să asigure caracterul unitar și eficient al actului de justiție, scopul final al căruia îl constituie realizarea drepturilor și intereselor legitime ale omului [6].

Legislația națională stabilește că în Republica Moldova puterea judecătorească este independentă, separată de puterea executivă și legislativă, are atribuții proprii pe care le exercită prin intermediul instanțelor judecătorești. Organizarea judecătorească este reglementată de Constituție, de Legea privind organizarea judecătorească și alte acte normative [7, p.516].

Deși Constituția Republicii Moldova (art. 6) consacră principiul separației și colaborării puterilor, promotorii reformelor în domeniul sistemului judecătoresc și în special, legislatorul, trebuie să țină cont de problemele semnalate de Consiliul consultativ al judecătorilor europeni. În opinia Consiliului, deşi în general, "separarea puterilor" este acceptată de toate statele membre, în ultimii ani au apărut o serie de conflicte şi de tensiuni îngrijorătoare:

- în unele ţări, noile majorităţi politice contestă poziţia unor judecători care sunt deja în funcţie;
- în unele state membre, puterea executivă exercită o influenţă considerabilă asupra administraţiei puterii judecătoreşti, punând astfel sub semnul întrebării independenţa instituţională a puterii judecătoreşti şi independenţa individuală a judecătorilor
- crizele economice şi subfinanţarea cronică a sistemului judiciar din mai multe state membre ridică problema responsabilităţii bugetare a puterii legislative faţă de puterea judecătorească;
- lipsa legislaţiei sau (în cealaltă extremă) schimbările rapide ale legislaţiei ar putea fi contrare principiului securităţii juridice;
- politicienii şi analiştii care critică public deciziile instanţelor în ultimii ani subminează în acest fel încrederea publică în puterea judecătorească din diferite ţări;
- în majoritatea ţărilor europene sursele tradiţionale ale autorităţii nu mai sunt acceptate atât de uşor ca altădată etc [8].

Principiul independenței sistemului judiciar se află în centrul conceptului de stat de drept și este esențial pentru funcționarea democrației și respectarea drepturilor omului. Dreptul fundamental la un „proces echitabil" de către un „tribunal independent și imparțial instituit de lege" este consacrat în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene și în numeroase instrumente juridice naționale și internaționale. Ne bucurăm de acest drept fără obstacole serioase, iar această situație continuă în multe state membre ale Consiliului Europei. Cu toate acestea, asistăm acum la încercări din ce în ce mai alarmante ale puterilor executive și legislative de

a folosi pârghiile de care dispun pentru a influența și a direcționa judecătorii, subminând astfel independența justiției.

Comisia pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne (Parlamentul European) în raportul din anul 2023 reamintește că un sistem judiciar independent este coloana vertebrală a statului de drept, deoarece reprezintă o condiție prealabilă a unui mecanism eficient atunci când legile, drepturile, libertățile și principiile democratice sunt neglijate sau încălcate. Tot odată subliniază că un sistem judiciar independent și eficace este esențial nu numai pentru menținerea statului de drept și a democrației în statele membre și în Uniune, ci și pentru punerea în aplicare a dreptului UE, având în vedere că Comisia se bazează pe autoritățile judiciare naționale pentru a asigura respectarea dreptului UE [9].

Într-un stat de drept, independenţa justiţiei este esenţială pentru a menţine stabilitatea în raporturile juridice, pentru ordinea de drept, în general. În acest context, legea cu privire la CSM a conferit Consiliului Superior al Magistraturii rolul de garant al independenţei autorităţii judecătoreşti. Rolul principal al Consiliului Superior al Magistraturii este sprijinirea eforturilor judecătorilor pentru menţinerea şi întărirea independenţei individuale şi în acest scop foloseşte efi - ent pârghiile şi mecanismele pentru apărarea independenţei acestora [10].

Consiliului Superior al Magistraturii, în calitate de reprezentant al puterii judecătorești, îi revine responsabilitatea asigurării unor standarde profesionale şi deontologice menite să consolideze judecătorii formând o comunitate profesională autentică, omogenă şi durabilă. În acest context CSM are atribuită prerogativa constituţională de a fi garantul independenţei justiţiei, pe parcursul anilor și-a exercitat atribuțiile având prerogativa reformării sistemului judiciar, creşterii capacităţii instituţionale şi consolidării independenţei autorităţii judecătoreşti. În raportul CSM pentru anul 2023 se menționează că unele din prerogativele principale sunt implementarea reformării sistemului judiciar, creșterea transparenței actului de justiție, stabilirea unei relații de parteneriat cu mass-media în ceea ce privește prezentarea obiectivă a realităților sistemului judiciar, gestionarea carierei judecătorilor [11].

Prerogativa constituţională a CSM-lui de a fi garantul independenţei justiţiei este încurajată și de Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni constată că Constituţiile tuturor statelor membre UE trebuie să recunoască rolul puterii judecătoreşti de a susţine principiile statului de drept şi de a soluţiona cazurile prin aplicarea legii, în conformitate cu legislaţia şi cu jurisprudenţa.

În opinia membrilor Consiliului, faptul că însăşi constituţia creează puterea judecătorească pentru a îndeplini acest rol trebuie să confere în sine legitimitate puterii judecătoreşti în ansamblu. CCJE recomandă ca fiecare decizie privind numirea sau cariera unui judecător să aibă la bază criterii obiective şi să fie luată de o autoritate independentă sau să prezinte garanţii că nu este luată

pe altă bază decât acele criterii. O altă recomandare privește participarea unei autorităţi independente cu reprezentare substanțială, aleasă democratic de alţi judecători, la deciziile privind numirea sau promovarea judecătorilor [12].

Efortul instituțiilor naționale este sprijinit și de organismele internaționale care recomandă constituirea unui organ de autoguvernare judecătorească, vom expune poziția Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE), care în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitor la Consiliul Justiției în serviciul societății prin avizul nr. 10 (2007) recomandă următoarele:

a) este important să se pună la punct în state un organism specific de garantare a independenței judecătorilor, cum ar fi Consiliul Justiţiei, în calitate de element indispensabil al statului de drept şi respectând principiul separării puterilor;
b) Consiliul Justiţiei trebuie să aibă drept funcţie protejarea independenţei atât a sistemului judiciar, cât şi a fiecărui judecător în parte şi să garanteze, în acelaşi timp, eficienţa şi calitatea justiţiei în conformitate cu articolul 6 al CEDO pentru a întări încrederea justițiabililor în justiţie;
c) Consiliul Justiţiei ar trebui să fie protejat împotriva riscului de a-şi vedea autonomia limitată de puterile legislativă şi executivă, figurând la nivelul cel mai ridicat al ierarhiei normelor [13, p. 19].

Observăm că problema independenții justiției este mereu în atenția CCJE. În Avizul dedicate evoluției consiliilor judiciare și rolului acestora în cadrul sistemelor judiciare independente și imparțiale, acesta subliniază că „pentru a-și îndeplini rolul într-un stat modern și într-o Europă din ce în ce mai interconectată, sistemul judiciar trebuie să fie organizat într-un mod care să asigure că judecătorii sunt liberi să soluționeze dosarele, cu deplină independență și cu respectarea legii” [14].

CCJE atestă în cadrul statelor membre UE diferențe privitor la organizarea sistemului judiciar, în ansamblu, dar și în raport cu organele de autoadministrare judecătorească (consilii judiciare). CCJE nu vede o problemă în stilul diferit de „arhitectură” a organelor de autoadministrare judecătorească, considerând că această multiciplitate de soluții la nivel național este determinată de conținutul normativ al constituțiilor, culturi juridice și a istoriei naționale și că nu este cazul să fie promovat un model de organ de autoadministrare judecătorească. În același timp, CCJE recomandă:

- înființarea unor organe de genul consiliul judiciar, chemat să asigure independența judecătorilor, ca element esențial al statului de drept și garanția al principiului separării puterilor;
- organul de autoadministrare judecătorească să asigure independența sistemului judiciar, dar și a judecătorilor, garantând efi și calitatea justiției;

- să fie exclus riscul de limitare a autonomiei organul de autoadministrare judecătorească în beneficiul puterii legislative sau executive, fie prin Constituție fie prin alte legi;
- organul de autoadministrare judecătorească trebuie să aibă componență mixtă, cu o majoritate substanțială formată din judecători, dar poate fi format exclusiv din judecători;
- membrii organului de autoadministrare judecătorească trebuie să fie numiți pe baza competenței, a experienței, a înțelegerii vieții judiciare și a culturii independenței;
- membrii judecători ai organului de autoadministrare judecătorească trebuie să fie aleși de colegii lor, fără nicio ingerință din partea autorităților politice sau a organelor judecătorești ierarhic superioare, iar membrilor care nu sunt judecători, să fie încredințată unor autorități apolitice etc.

Observăm că poziția CCJE reflectă standardele și cele mai bune practici europene privitor la consiliile judiciare - organe de autoadministrare a sistemului judecătoresc în calitatea acestora de instrument care asigură independența acestui sistem [15].

Integritatea sistemului judecătoresc, ca și a sectorului public în ansamblu, este una dintre provocările de bază ale societății noastre. Necesitatea de a face față acestei provocări și de a soluționa problemele de integritate reprezintă unul dintre angajamentele constante ale Republicii Moldova în contextul negocierilor cu partenerii de dezvoltare și este integrată în majoritatea documentelor de politici naționale [16].

Interesul pentru modul de organizare și de funcționare a justiției este destul de accentuat la etapa actuală, în special în lumina multiplelor evenimente furnizate în mass-media, cu referire la suspiciuni de corupție, spălare de bani, îmbogățire fără just temei ce planează asupra unor membri ai corpului judecătoresc. Indiferent dacă aceste bănuieli se vor confirma sau nu prin hotărâri judecătorești irevocabile, faptul că este grav afectată credibilitatea justiției naționale este evident, iar necesitatea de a interveni rapid și organizat în investigarea unor asemenea cazuri și de a restabili, pe această cale, imaginea justiției, este o exigență inerentă a statului de drept, în care trebuie să funcționeze o justiție independentă și consolidată [17, p.47].

Independența justiției ca premisa statului de drept și o garanție fundamentală a procesului echitabil derivă din conținutul constituționalismului european. De altfel, încrederea populației în instituțiile judecătorești ca fiind independente în fața influenței politice este vitală într-o societate bazată pe supremația legii [18, p.8].

În concluzie, independența justiției este o condiție primordială pentru asigurarea încrederii publice și a credibilității sistemului judecătoresc în

totalitate, astfel ca fiecare persoană să fie percepută ca fiind egală în fața legii și să fie tratată în baza principiului egalității, și anume în baza principiului că nimeni nu poate fi mai presus de lege.

• Referințe bibliografice:

1. GUCEAC, I. *Biobibliografie*, Chișinău: Editura USM, 2023, p. 142, ISBN 978-9975-62-486-2.
2. GUCEAC, I. Constituţionalismul şi statul de drept în Republica Moldova. Realităţi şi perspective. In: *Revista de ştiinţă, inovare, cultură şi artă „Akademos”*. 2017, nr. 3 (46), p. 79. ISSN 1857-0461 (cat. B), [citat: 14.11.2024], disponibil: http://www.akademos.asm.md/files/78_85_Constitutionalismul%20si%20statul%20de%20drept%20in%20Republica%20Moldova.%20Realitati%20si%20perspective.pdf
3. GUCEAC, I., *Constituția la răscruce de milenii*, Chișinău 2013, Chișinău: Î.S.F.E.-P. „ Tipografia Centrală, p. 193-194, ISBN 978-9975-53-279-2.
4. Perspectivele constituționalismului în România. București. Monitorul Oficial R. A., 2000. ISBN 978-973-567-734-3.
5. BALAN, M. *Drept constituțional și instituții politice, vol. 1*. Teoria generală a statului și a constituției. Constituția română în contextul european, p. 92, ISBN 978-606-27-0301-1.
6. HOTĂRÎREA CURŢII CONSTITUŢIONALE privind controlul constituţionalităţii art. 302 alin.1 pct.4) din Codul de procedură civilă şi art. 327 alin. 1 pct.5) din Codul de procedură penală Nr.33 din 23.11.97 Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-83/35 din 11.12.1997, [citat: 10.12.2024] Disponibil:https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte1997/h_33.pdf
7. GUCEAC, I., *Tratat leementar de drept constituțional*, Volumul II, Chișinău 2022, p. 516, ISBN 978-5-88554-060-5.
8. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni. Avizul Nr. 18 (2015) „Poziţia puterii judecătoreşti şi relaţia ei cu celelalte puteri ale statului în democraţia modernă”. [citat 28.09.2024], Disponibil: https://rm.coe.int/16807481f7
9. Raport referitor la Raportul Comisiei din 2023 privind statul de drept, Raport A-9-2024-0025, Parlamentul European, [citat: 23.12.2024], disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2024-0025_RO.html
10. LEGE Nr. 947 din 19-07-1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, Publicat: 22-01-2013 în Monitorul Oficial Nr. 15-17 art. 65, [citat 23.12.2024], disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144907&lang=ro#
11. Raport cu privire la activitatea consiliului superior al magistraturii și al instanțelor judecătorești în anul 2023, [citat: 28.09.2024], Disponibil: https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2023/CsmRaportAnual2023._pdf.pdf
12. *Ibidem*.
13. Avizul nr. 10(2007) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenţia Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei referitor la Consiliul Justiţiei în serviciul societăţii, Strasbourg 23 noiembrie 2007, p.19, [citat: 09.08.2024], Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2007/01/traduction-avis-nr.-10-en-roumain.doc
14. Consiliul consultativ al judecătorilor EUROPENI (CCJE). Avizul CCJE nr. 24 (2021): Evoluția consiliilor judiciare și rolul acestora în cadrul sistemelor judiciare independente și imparțiale. [Accesat 28.09.2024] Disponibil: https://rm.coe.int/opinion-no-24-2021-of-the-ccje-romanian/1680a5e7ca

15. Magna carta a judecătorilor. (Principii fundamentale). Strasbourg, 17 Noiembrie 2010. [Accesat 28.09.2024]. Disponibil: https://rm.coe.int/ccje-magna-carta-roumain/168063e433
16. Freedom Hause, Integritatea în justiție: realizări, provocări, perspective, Chișinău 2018, [citat: 28.09.2024]; Disponibil: https://freedomhouse.org/sites/default/files/Shadow%20Report%20v2%20-%20Web%20-%20RO.pdf
17. NEGRU, A., CRECIUN, N. Reconceptualizarea funcției de control a inspecției judiciare, *Studia Universitatis Moldaviae*, 2018, nr.3 (113), CZU: 340.114, p.47, [citat: 9.09.2024]; Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/47-56_0.pdf
18. ODIHR, Opinie interimară referitor la proiectul de lege cu privire la reformarea Curții Supreme de Justiție și organelor procuraturii din Republica Moldova (Versiune din septembrie 2019), p.8, [citat: 9.09.2024]; Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/440417.pdf